

אפריקה שמדרום לסהרה

סקירה כלכלית

אור פרל, יוני 2006

נכתב עבור: אשרא – החברה הישראלית לביטוח יצוא

רוחות חיוביות נושבות באפריקה. מדינות רבות נהנות מצמיחה כלכלית ומעלייה בדירוג האשראי שלהן. מדינות כאנגולה וניגריה נהנות מהעלייה במחירי הנפט. הרפורמות שמדינות אפריקה התחייבו לבצע במסגרת התכניות להקלת החוב מניבים פירות. אוגנדה היא המדינה הראשונה שעמדה בתנאי התכנית להקלת החוב וקמרון הולכת בעקבותיה. אפריקה הופכת ליעד מרתק עבור משקיעים מבחוץ, הודות למדיניות לעידוד השקעות של הממשלות וכן הודות לרגיעה יחסית במתיחויות ובסכסוכים הפוליטיים שהתישו את היבשת. עם זאת, דרכה של אפריקה לרווחה כלכלית עוד ארוכה. מדינות אפריקה תידרשנה לבצע רפורמות רבות נוספות למיגור השחיתות ולשיפור התפקוד של המערכת הפיננסית והממשלתית.

פוליטיקה, דמוקרטיזציה ומלחמות

מאז אוקטובר 2004 ועד נובמבר 2005 נערכו באפריקה 17 מערכות בחירות ומשאלי עם. תהליך הדמוקרטיזציה שעובר על היבשת השחורה מתקדם בקצב משביע רצון, אם כי איננו נקי מאלומות ומאירועים בעייתיים. במאי 2005 חזר השלטון ברפובליקה המרכזית של אפריקה לידיים אזרחיות, לאחר שהיה במשך שנים בידי הצבא. ביוני 2005 התקיימו בבורנדי בחירות שהובילו לחילופי שלטון. לבחירות קדם משאל עם בו תמכו 92% מהמצביעים בחלוקת העוצמה במשרדי הממשלה בין הקבוצות האתניות במדינה, ביחס של 60:40 בין ההוטוס והטוציס, ובחלוקה שוויונית בסנאט ובצבא. ביולי 2005 הצביעו האוגנדים במשאל עם ברוב מוחץ של 90% בעד השבתה של המערכת הרב מפלגתית למדינה. באוקטובר 2005 בחרו אזרחי ליבריה באלן ג'ונסון סירליף לתפקיד הנשיאה הראשונה בתולדות אפריקה. יריבה במערכת הבחירות, שהתקיימה לאחר שנים של מלחמת אזרחים עקובה מדם בליבריה תחת שלטונו הרודני של צ'רלס טיילור, היה כוכב הכדורגל המפורסם ג'ורג' וואה.

לעומת זאת, בג'בוטי החרימה האופוזיציה את הבחירות באפריל 2005 ובאתיופיה חוללה האופוזיציה, שהפסידה בבחירות במאי אותה שנה, אלימות שהסתיימה במותם של 30 ובפציעתם של 150 איש.

היבשת השחורה ידעה מלחמות עקובות מדם. בחבל דרפור שבסודן התחדשו התקריות האלימות בין הממשלה המוסלמית למיעוט הנוצרי, לאחר שיוזמת שלום התרסקה עם מותו של סגן נשיא סודן בתאונת מסוק, מספר שבועות לאחר שנולדה ביולי 2005. לעומת זאת, נדמה שמלחמות האזרחים בחוף השנהב, ליבריה ואנגולה הגיעו לקצן. השחקנים הבולטים במאמצים להביא לסיום הלחימה בזירות השונות היו ממשלות בריטניה, צרפת וכוחות השלום ממערב אפריקה שהביאו לסוף המלחמה בחוף השנהב, וכן מנהיגי המעצמות האזוריות, דרום אפריקה וניגריה.

צמיחה כלכלית

הנתונים המאקרו-כלכליים מראים על צמיחה מרשימה במדינות אפריקה שמדרום לסהרה. היקף הצמיחה הכולל הגיע ל- 5.3% בשנת 2005. ארבע מדינות, בורקינה פסו, אתיופיה, מוזמביק וסיירה לאונה, השיגו צמיחה של כ- 7%. מבין המדינות הבולטות מבחינה כלכלית, השיגה דרום אפריקה, בעלת המבנה הכלכלי המפותח ביבשת, צמיחה של 5%, וניגריה, אחת מהמדינות בעלות הפוטנציאל הרב ביבשת, השיגה צמיחה של 6.9%.

האינפלציה עלתה עלייה קלה, ל- 10.7%. חישוב זה כולל את דהירת האינפלציה בזימבבואה עד לשיעור של 1,000%. אם נגרע נתון זה מהחישוב, נמצא שקצב האינפלציה במדינות אפריקה שמדרום לסהרה הינו חד-ספרתי! הציפיות לשנת 2006 הן להגיע לרמות דומות הן בצמיחה והן באינפלציה.

באופן חיובי, ניתן לומר שתוכניות הקלת החוב מהן נהנות מספר רב של מדינות אפריקאיות (ראה סעיף "הקלת חוב") מניבות פרי. התקדמות בתהליך תסייע להמשך הגידול בצמיחה, יחד עם יישומן של תכניות מדיניות לעידוד הצמיחה, המשולבות ברפורמות חיוניות בתחום ניהול התקציב הציבורי, טיב הממשל, הסקטור הפיננסי, שהוא הפחות מפותח בעולם ועוד. עם זאת, יש להמשיך ולהביע חשש מהשלכות הסיכונים הפוליטיים ומלחמות האזרחים שמקיזות את דמה של אפריקה.

גלובליזציה

הכלכלות באפריקה עוברות בתקופה האחרונה תהליך של גלובליזציה תוך חשיפתן לייבוא מתחרה, תהליך זה מתרחש במקביל לתהליך הדמוקרטיזציה שעובר האזור. לאור זאת, ההתעניינות מצד המדינות המפותחות והחברות הרב לאומיות בכלכלות האפריקאיות, באמצעות השקעות וע"י שיתופי פעולה וסחר, הולכת וגדלה.

חלקה של אפריקה בסחר העולמי בעשר השנים האחרונות נע בין 2% ל- 3%. שותפות הסחר המרכזיות של אפריקה הן ארצות הברית, צרפת, בריטניה, גרמניה, יפן ואיטליה. חברות זרות מזהות במוצרים מתוצרת אפריקה כבעלי פוטנציאל רב בשווקים העולמיים ולאור התמריצים שמעניקות מדינות אפריקאיות למשקיעים ישנה עלייה בהיקף ההשקעות והעתקת מפעלים לאפריקה.

חומות מכס גבוהות, המגנות על התעשייה המקומית ומכסות במידה רבה גם על התנהלות מושחתת, תשתיות הובלה ושיווק לא מתאימות, שווקים קטנים וצריכה מוגבלת פגעו בסחר בחלקים מסוימים של היבשת. המחסור בתשתיות מותיר משאבי טבע עתירי פוטנציאל בלתי מנוצלים בכמה מדינות. עם זאת, ביצוע רפורמות, הורדת מכסים, הקמת ארגונים בינלאומיים ובניית תעשיות מהווים פתרון מסוים לחלק מהבעיות הניצבות בפני התפתחות מערכת הסחר של אפריקה.

עד לראשית עידן הרפורמות שהחל בשנות ה-90, הייתה אפריקה יבשת סגורה, כמעט, לסחר בינלאומי, למעט ייצוא מינרלים. מאז הצטרפה גם אפריקה לתהליך הגלובליזציה והיא מציעה ליצואנים מגוון אפשרויות, ממוצרי צריכה ועד להיי-טק ומסוגלת להציע הזדמנויות ליבואנים של מזון, טקסטיל ומוצרים אחרים, ולא רק מינרלים, נפט וחומרי גלם כבעבר.

הנטייה הגוברת של מדינות היבשת להתאגד בגושים כלכליים אזוריים מסייעת מאוד לסחר באפריקה. גושי הסחר מקלים על הסחר הבין-גבולי ומגדילים את השווקים. גושים כמו קהילת הפיתוח הדרום אפריקאית (SADEC), השוק המשותף למזרח ודרום אפריקה (COMESA) והקהילה הכלכלית של מדינות מערב אפריקה (ECOWAS), בדרך ליצירת שווקים משותפים.

רוח ההפרטה לא פסחה על אפריקה. מדינות רבות אימצו מדיניות של הפרטה מתוך כוונה להגדיל את רווחי הממשלה ולייעל את ביצועי המשק. תהליכי הפרטה מתבצעים בתעשייה,

בסקטור השירותים וגם בחקלאות. הסקטור הפיננסי, לעומת זאת, נמצא בדרך כלל הרחק מאחור ברשימת ההפרטות. אנגולה הפריטה את מערך חלוקת המים במדינה; קמרון הפריטה תעשיות חקלאיות, תחבורה, מכרות, וכן את תעשיית המשקאות והתיירות; למעלה ממאה חברות פרטיות חדשות הוקמו בקונגו וברפובליקה הדמוקרטית של קונגו; חוף השנהב הפריטה את תעשיית שמן הדקלים שלה; תעשיית החשמל והמים בגבון הופרטה ועוד. דרום אפריקה היא המדינה האפריקאית המובילה בתהליכי ההפרטות ואחריה זמביה, חוף השנהב וגאנה.

השקעות באפריקה

אפריקה מהווה יעד רק ל-2%-3% מהיקף ההשקעות הישירות בעולם (9% מהיקף ההשקעות במדינות מתפתחות). עם זאת, הגידול בהיקף ההשקעות באפריקה הוא הגדול ביותר בעולם ומגיע לכדי 28%. גם פריסת ההשקעות מתרחבת ויותר מדינות אפריקאיות וביניהן המדינות העניות יותר (אנגולה, צ'אד, גינאה המשוונית וסודן) נהנות מהשקעות זרות מבעבר. עם זאת, ההשקעות הזרות אינן מנטרלות את הצורך של מדינות אפריקה להמשיך ולהיות תלויות בסיוע הבינלאומי. האינטרס הזר להשקיע באפריקה מונע בעיקר ע"י הצורך של השווקים במדינות המפותחות לאתר מקורות חדשים לחומרי גלם, משאבי טבע ובעיקר נפט. לכן, הנהנות העיקריות מהשקעות זרות הן המדינות שהתברכו באותם משאבי טבע. עם זאת, בין המדינות האטרקטיביות יותר למשקיעים נמצאות גם מאוריציס ואוגנדה העניות במשאבים, דבר שצריך לשמש דוגמה לשכנותיהן. מדינות אפריקה מעודדות את התהליך באמצעות יצירת תמריצים וסביבה נוחה יותר להשקעות, זאת למרות ההאטה בתהליכי ההפרטה בכמה מדינות ביבשת בשנים האחרונות. מנגד, עליית מחירים בשווקי היהלומים, הזהב, הנפט והפלטיניום ממשיכה לקרוץ למשקיעים. נדיר המצב בו הרווחים מהם נהנים המשקיעים באפריקה יהיה מתחת ל-10%.

המשקיעים הגדולים באפריקה הם חברות בינלאומיות, בעיקר מארצות הברית, בריטניה, גרמניה, פורטוגל וספרד. בשנים האחרונות הפכה גם סין לשחקן חשוב בתחום ההשקעות באפריקה.

הקלת החוב

לקראת סוף שנת 2006 צפוי החוב החיצוני של כל המדינות העניות בעלות החוב הכבד (מדינות HIPC) לרדת בצורה משמעותית. זאת, תודות ליוזמה המולטילטרלית להקלה בחוב (MDRI), ולפעילות המוסדות הבינלאומיים. התהליך לווה במעקב אחר ביצוע רפורמות

שלטוניות, כלכליות ופוליטיות שבוצעו במדינות אלו. אם כי, עוד ארוכה הדרך שעל המדינות הללו לעבור.

תכנית *MDRI* נולדה בפסגת 8 המדינות המתועשות שהתקיימה בסקוטלנד ביולי 2004 ובה הוחלט על התכנית להקלה בחוב כדי להפנות משאבים למימוש יעדי המלחמה בעוני של האו"ם (*MDG*).

ביצוע רפורמות ומדיניות פיסקלית זהירה בליווי הגופים הבינלאומיים, ביחד עם כניסת חברות דירוג האשראי לפעילות במדינות אלו, מקטין את הסיכון עבור המשקיעים ופותח בפניהם אופקים חדשים.

איידס

קשה לעכל את עוצמת הפגיעה של נגיף האיידס ביבשת השחורה. אומדן המתים מן המחלה בשנת 2005 לבדה הגיע לפי 8 ממספר ההרוגים באסון הצונאמי שפקד את מזרח אסיה בשנת 2004 (2.3 מיליון). מספר הילדים שמתו מן המחלה בשנת 2005 הגיע לחצי מיליון וישנה הערכה שמספר היתומים יגיע ל-19 מיליון בשנת 2010.

סקטורים מרכזיים באפריקה

החקלאות מהווה שלישי מהתמ"ג של אפריקה, שני שלישים מכוח העבודה ו-40% מההכנסות הייצוא. עם זאת, עיקר הפעילות הכלכלית הבינלאומית של אפריקה היא סביב כרייה, הפקה וניצול של משאבי הטבע בהם התברכה היבשת- נפט, גז, יהלומים ועוד. מרבית הפעילות כוללת מעורבות של חברות רב לאומיות. בנוסף לכך, ישנה התעניינות הולכת וגוברת של משקיעים בשווקים המקומיים והאזוריים ביבשת וכמו כן בתשתיות בתחום האנרגיה, התחבורה והתקשורת.

נפט ואנרגיה

מגוון חומרי גלם המהווים מקור להפקת אנרגיה מצויים באפריקה וההכנסות מהם מהוות בסיס לפיתוח ולצמיחה של כמה ממדינות היבשת. בין המדינות הבולטות ניתן לציין את ניגריה עם עתודות נפט של 35.3 מיליארד חביות ויכולת הפקה של 2.5 מיליון חביות ליום, ואת אנגולה עם עתודות נפט של 8.8 מיליארד חביות ויכולת הפקה של 991 אלף חביות ליום. בנוסף אליהן ישנה גינאה המשוונית עם 350 אלף חביות ליום, צ'אד שמפיקה 250 אלף חביות ליום, גבון שמפיקה 235,000 חביות ליום וקונגו שמפיקה 240 אלף חביות ליום.

ניגריה מחזיקה גם בעתודות הגז הגדולות ביבשת. דרום אפריקה מחזיקה בעתודות פחם בהיקף של 48.75 מיליארד טון והיא ספקית הפחם השלישית בגודלה בעולם.

חשמל

על אף שתפוקת האנרגיה באפריקה מהווה רק 3% מהיקף הפקת האנרגיה בעולם, הופך סקטור האנרגיה באפריקה לאטרקטיבי עבור משקיעים זרים. צריכת האנרגיה ביבשת גדלה בקצב מתמיד. ישנו תהליך מתמשך של הפרטה ובחברות האנרגיה הלאומיות גוברת הנטייה לנצל את יכולות המגזר הפרטי לפרויקטים של פיתוח והרחבה.

יצרניות האנרגיה הגדולות ביבשת הן דרום אפריקה, שחברת האנרגיה שלה, *Eskom*, מפעילה גם את המתקן לאנרגיה גרעינית היחיד ביבשת, הרפובליקה הדמוקרטית של קונגו, קניה וניגריה.

מינרלים ומכרות

אפריקה הינה יצואנית מרכזית של מינרלים קשים ומתכות כגון זהב, אלומיניום, יהלומים, כרום, פוספטים ועוד. כרייה והפקה של מוצרים אלו הן מקור הכנסה חשוב ומרכזי למדינות רבות באפריקה ומהוות בין 50%-ל-95% מהכנסות מט"ח וכן מקור תעסוקה מרכזי. ענף המכרות הוא חיוני להתפתחות המדינות ובניגוד לפרויקטים תשתיתיים אחרים, הרווחים המידיים של מט"ח שהענף מניב מצמצמים מאוד את האפשרות לסיכוני מטבע.

מדינות אפריקה מבצעות רפורמות ומעודדות את ההשקעות בענף זה, שהוא מנוע הצמיחה שלהן. עם זאת, מלחמות אזרחים וסכסוכים פוליטיים בחלק מן המדינות בלמו את תהליך זה.

תקשורת

שנת 2000 היוותה ציון דרך בהיסטוריה של מגזר התקשורת באפריקה שמדרום לסהרה. לראשונה הגיע מספר המנויים על קו טלפון לאחד מתוך 100 תושבים (כיום יש 4.43 קוים ל-100 תושבים). אמנם יחס זה עומד הרחק מאחור ביחס לממוצע העולמי, שעומד על מנוי לכל 30 תושבים, אך הצמיחה בשוק התקשורת באפריקה הינה מהירה ומתמדת. אפריקה מאכלסת את עשירית מאוכלוסיית העולם ומספר קווי הטלפון בה מהווה רק 0.2% מכלל הקוים בעולם. עם זאת, ישנה שונות רבה בין מדינות אפריקה. בעוד מדינות מרכז אפריקה כגון ניג'ר, מאלי וצ'אד מפגרות הרחק מאחור עם צפיפות של קו טלפון ל-200-500

תושבים, בצפון אפריקה ובדרום אפריקה צפיפות קווי הטלפון (מספר קווי הטלפון ל- 100 תושבים) מגיעה לאחד מתוך 13.

לעומת זאת, היקף המנויים על טלפון סלולרי צומח בקצב מהיר וכבר עקף את מספר המנויים על טלפון קווי. ההערכות מדברות על כך שבשנת 2005 היו באפריקה כ- 100 מיליון מנויים על טלפון סלולרי לעומת 33 מיליון מנויים על טלפון קווי. הרשת הסלולרת של דרום אפריקה נחשבת למספר 16 בגודלה בעולם. התקשורת הסלולרית מהווה מרכיב מרכזי בצמיחה ובפיתוח באפריקה. ביטוי לכך הוא תהליכי ההפרטה של שירותים סלולריים ברחבי היבשת, הכוללים צמצום אחזקות המדינה בחברות התקשורת, הענקת רישיונות למפעילים פרטיים הגדל בהתמדה. תחום התקשורת מוגדר על ידי סוכנות האו"ם לסחר ופיתוח (UNCTAD) כאחד המבטיחים ביותר ביבשת. איגוד התקשורת הבינלאומי (ITU) מעריך שהסקטור צפוי לגדול ב-40% בעשור הקרוב. מומחים רואים בטכנולוגיות הסלולר החדישות מפתח לקידומה של אפריקה ולחיזוק הקשרים שלה עם העולם המפותח. מרכזיות הטלפון הישנות הן איטיות מדי ויקרות מדי, הם אומרים.

אינטרנט

בשנת 1996 רק 11 מדינות באפריקה היו מחוברות לאינטרנט. כיום כל מדינות אפריקה מחוברות לרשת. למעט דרום אפריקה, בה למעלה מ- 100 ערים מחוברות, במרבית מדינות אפריקה ישנה גישה לרשת רק בערים המרכזיות. בחלק ממדינות אפריקה ישנם מפעילי תקשורת המציעים חיבור לרשת באמצעות חיוג לקידומת מיוחדת בתעריף שיחה מקומית.

היקף המשתמשים באינטרנט במדינות אפריקה נמוך מאוד ביחס לממוצע העולמי (משתמש אחד מתוך 160 תושבים, לעומת משתמש אחד מתוך 30). עלות השימוש באינטרנט למשתמש הסופי באפריקה גבוהה בערך פי 2 מעלות השימוש למשתמש הסופי באירופה (\$60 לעומת \$33 בגרמניה, למשל). עובדה זו ביחד עם מחסור בתשתיות תקשורת מקשה על צמיחת הענף.

תחבורה

אפריקה הינה יבשת גדולה המיושבת בצפיפות נמוכה למדי. התנאים הגיאוגרפיים שיוצרים המדבריות וההרים, ביחד עם קשיים תקציביים של המדינות מקשים על בניית תשתית תחבורה הולמת. תשתית תחבורתית לקויה נתפסת לאחת מהסיבות הפוגעות בכושר התחרות של אפריקה וביכולת שלה לשנע סחורות במהירות וביעילות.

80% מתנועת אנשים וסחורות ואפריקה מתקיימת על גבי כבישים. מצבם של אלו, כמו גם מצבם של רשת הרכבות, נמלי הים והאוויר ירוד ולעיתים איננו עומד בסטנדרטים המאפשרים את קיומו של הסחר הבינלאומי. יוצאת דופן בעניין זה היא דרום אפריקה בה ישנה רשת מפותחת של דרכים, מסילות רכבת ונמלי ים ואוויר מודרניים ומשוכללים. חלק מממשלות אפריקה, ביחד עם ארגונים בינלאומיים, משקיעות מאמצים בשיקום וביצירת תשתיות תחבורה נאותות. חלק מהממשלות גם פונות למגזר הפרטי ליצירת שותפויות ופרויקטים מסוג BOT כדי לממן פרויקטים תחבורתיים חשובים.

חקלאות

רבות ממדינות אפריקה מהווה הסקטור החקלאי כ-30%-35% מהתמ"ג וכ-70% מכוח העבודה. על אף חשיבות הסקטור, ניצול הפוטנציאל שלו מוגבל למדי. בצורות פוקדות את חלקיה השונים של היבשת ורק 7% משטחי הגידול של תבואה באפריקה מושקים- אלו מרוכזים בעיקר בניגריה, דרום אפריקה וסודן. ההערכות מדברות על כך שבאפריקה, בניגוד למגמה העולמית, הגידול בתפוקת המזון לא יוכל לעמוד בקצב הגידול של האוכלוסייה כבר בשנת 2020, זאת לצד משברים באספקת המזון לאזורים מסוימים ביבשת כבר בשלב זה.

ממשלות רבות פותחות את שעריהן בפני יזמים פרטיים מתוך כוונה לפתח את הסקטור החקלאי. לצד זאת, ישנו פוטנציאל גובר עבור ספקיות מזון זרות למכור את התוצרת שלהן באפריקה, הן באמצעות ארגוני הסיוע והן באמצעות ערוצי המסחר הרגילים. ישנו גם ביקוש גובר לתשומות לחקלאות וכן לטכנולוגיות חדשות בתחום המיכון החקלאי והדשנים.

תעשייה

חלקה של אפריקה בייצור התעשייתי העולמי הוא קטן. למעט דרום אפריקה המייצרת מגוון רחב של סחורות תעשייתיות ונמנית על 26 המדינות המתועשות בעולם, מרבית מדינות אפריקה תלויות בהפקת חומרי גלם ובמוצרי חקלאות בהיקף של לפחות שליש מהתמ"ג. עם זאת, מדינות רבות באפריקה עושות מאמצים לפתח את המגזר התעשייתי, בעיקר, באמצעות משיכת מומחים והון חיצוניים על-ידי תמריצים שונים והקמת אזורי סחר חופשי. בדומה לתהליך שעבר על מדינות מזרח אסיה, גם באפריקה פנימה ישנו תהליך של נידוד מפעלים עתירי עבודה זולה למדינות בהן עלות העבודה נמוכה יותר. זאת, לצד השקעות של חברות זרות המעבירות את מפעליהן לאפריקה.

בנקאות

בכמה ממדינות אפריקה חל תהליך של ליברליזציה וביצוע רפורמות במערכת הבנקאית כדי להגביר את רמת התחרותיות והשקיפות, כולל הכנסת בנקאות זרה למדינה. הרפורמות מאפשרות לממשלות, שבמרבית המקרים הן המשתמש המרכזי בשירותי בנקאות, לבחור בין בנק פרטי, ציבורי, מקומי או זר. עם זאת, פרט לדרום אפריקה, מאוריציוס ובוצואנה, סקטור השירותים ביבשת משתרך מאחור ומתקשה להתפתח. פעילות לקידום ושדרוג מערכת הבנקאות, הביטוח ושווקי המניות מתקיימת במסגרת גושי הסחר האזוריים ECOWAS ו-COMESA, SADEC, ועשויה לשפר את המצב.

הבנק האפריקאי לפיתוח (ADB), שבסיסו באביג'אן, מתמקד בפיתוח כפרי, פיתוח הון אנושי והמגזר הפרטי. הוא נמצא בבעלות 53 מדינות אפריקה ו-24 מדינות מרחבי העולם. בנקים זרים, בעיקר אמריקאים, בריטים וצרפתים, פרוסים לאורכה ולרוחבה של היבשת. תרומתם רבה בהעברת הידע הדרוש לפעולתה של המערכת הבנקאית באפריקה, בסיוע ותיווך לקידום עסקאות ביבשת ומתן תמיכה לאנשי עסקים מערביים המבקשים לעשות עסקים ביבשת השחורה.

מערכות אלחוטיות וכרטיסים חכמים מסייעים מאוד לפיתוח שירותים ביבשת שהמערכת הבנקאית שלה לוקה בחסר. מכשירים למשיכת מזומנים ותשלום באמצעות כרטיסי אשראי מאוד מבוססים בכמה ממדינות אפריקה. כמו כן, מתפתח באפריקה (בעיקר בדרום אפריקה) תחום הבנקאות באמצעות טלפון נייד, כמענה לאזורים כפריים שבהם אין כל שירותי בנקאות מסורתיים.

תיירות

אפריקה התברכה לא רק במחצבים ובחומרי גלם, אלא אף באטרקציות תיירותיות בזכות הטבע הפראי שבה והתרבויות הייחודיות שהתפתחו בה. עם זאת, זוכה אפריקה לנתח של 3% בלבד מתנועת התיירים העולמית. הדבר נובע מהעדר תשתית ראויה, ממחלות, ממלחמות ומעוני שהדביקו ליבשת כולה תדמית שלילית. בשנים האחרונות ישנם סימנים מעודדים הנובעים מהתעניינות גוברת של הון זר בפרויקטים תשתיתיים בתחום התיירות. בין ינואר לאוגוסט 2004 גדל מספר התיירים המבקרים באפריקה ב-9%.

אפריקה במספרים

2004	2003	
725.8	710.6	אוכלוסיה (מיליונים)
523.3	433.0	תמ"ג (מיליארדי \$)
720.9	609.3	תמ"ג לנפש (\$)
4.8	4.0	גידול בתמ"ג (%) בשנה)
436.5	363.4	הכנסה לאומית גולמית GNI (מיליארדי \$)
601.4	511.5	הכנסה לאומית גולמית לנפש GNI (\$)
16.0	17.6	חקלאות (%) מהתמ"ג)
31.8	30.6	תעשייה (%) מהתמ"ג)
52.2	51.8	שירותים (%) מהתמ"ג)
84.4	64.1	מנויי טלפון (קווי ונייד, ל-1000 איש)
196.6	194.2	חוב לטווח ארוך (מיליארדי \$)

מקור: הבנק העולמי

הסחר עם ישראל

חלקו של הייצוא הישראלי לאפריקה מדרום לסהרה מתוך סך הייצוא הישראלי עמד בשנת 2005 על 1.5%. חלקו של הייבוא מאפריקה לישראל מתוך סך הייבוא לישראל עמד בשנת 2005 על 0.6%. הייצוא הישראלי לאפריקה (מדרום לסהרה) הסתכם בשנת 2005 ב-663.4 מיליון דולר, לעומת 495.4 מיליון דולר בשנת 2004, עלייה של 34%. הייבוא מאפריקה הגיע בשנת 2005 ל-252.5 מיליון דולר, לעומת 350.5 מיליון דולר בשנת 2004, ירידה של 28%. שותפת הסחר הגדולה ביותר של ישראל ביבשת היא דרום אפריקה. דבר זה בא לידי ביטוי בייצוא, כאשר 40% מכלל הייצוא ליבשת מיועד אליה ובאופן בולט אף יותר בייבוא כאשר 72% מהייבוא מקורו בדרום אפריקה. במקרים רבים מהווה דרום אפריקה את המוקד לפעילות באפריקה כולה.

שווקי היעד העיקרים של הייצוא הישראלי באפריקה בשנת 2005

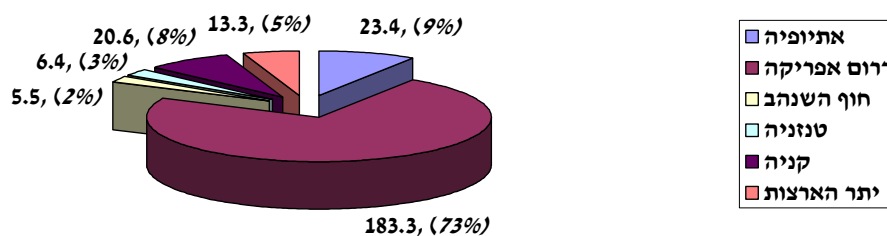
מדינה	היקף הייצוא הישראלי ב- 2005	אחוז שינוי לעומת שנת 2004
דרום אפריקה	272.3 מיליון \$	15%
קניה	49 מיליון \$	5%
ניגריה	47.4 מיליון \$	10%
אתיופיה	41.6 מיליון \$	193%
נמיביה	24.6 מיליון \$	306%
רואנדה	20.6 מיליון \$	565%
אוגנדה*	19.5 מיליון \$	-20%
גאנה	19.3 מיליון \$	41%
בוצוואנה	10.6 מיליון \$	-22%
חוף השנהב	9 מיליון \$	-14%

מקור: הלמ"ס ונתוני מל"מ*

ענפי הסחר העיקריים

עיקר הייצוא מישראל לאפריקה הוא של מכונות מכשירים מכניים וציוד חשמלי, מוצרי כימיה, גומי ופולסטיק. עיקר הייבוא מאפריקה לישראל הוא של פחם (מדרום אפריקה), מוצרי מזון, אבנים ומתכות יקרות.

ייבוא מאפריקה לישראל, ארצות עיקריות, באחוזים ובמיליוני דולרים (2005)

מקורות:

הלשכה המרכזית לסטטיסטיקה: http://www.cbs.gov.il/fr_trade/td1.htm. ירחון סחר חוץ.

International Monetary Fund (2006), *Transcript of the Press Conference on the Regional Outlook for Sub-Saharan Africa*, April 21st, 2006.

Les de Villiers, Africa 2006, Connecticut: *The corporate Council on Africa and Business Books International*, 6th edition, 2006.

Merino, Beatriz, "filling the funding Gap for African Sovereigns After Debt Relief," In, *CreditWeek: The global Authority On Credit Quality*, *Standard&Poor's*, Vol. 26, May 10th, 2006.

Soussa Farouk, "Report Card: African Sovereigns," *Standard&Poor's*, 25th April, 2006.

World Bank, *Key Development Data & Statistics*,

<http://web.worldbank.org/WBSITE/EXTERNAL/DATASTATISTICS>.